

Wprowadzenie

Podjęty w książce aspekt tożsamości osób niesłyszących wskazuje na dylematy związane z poszukiwaniem swojego miejsca w życiu, w świecie, swojej indywidualności. Termin „tożsamość głuchych” jest już obowiązujący zarówno w literaturze, jak i społecznie przyjęty. Kwestia tylko jakości tej tożsamości, jej wyznaczników oraz obszarów, które obejmuje. Ponadto należy zastanowić się, czy jest to tożsamość indywidualna czy społeczna, kulturowa czy też językowa? I czy wprowadzone pojęcie tożsamości w odniesieniu do świata ludzi słyszących i niesłyszących nie zaszkodzi procesowi integracji społecznej, który, zaburzony, nie będzie sprzyjać lepszej przyszłości niesłyszących. Pytanie „kim jestem i jaki jestem?” jest pytaniem, które stawiają sobie zarówno słyszący, jak i niesłyszący. Poszukiwanie tożsamości jest charakterystyczne dla każdego człowieka, można ją postrzegać jako doświadczenie samego siebie bez względu na pozycję społeczną, niepełnosprawność czy płeć.

Prezentowana książka „Tożsamość społeczno-kulturowa głuchych” to zbiór artykułów zebranych w czasie konferencji pod tym samym tytułem, zorganizowanej przez Polski Związek Głuchych w Łodzi i Wyższą Szkołę Humanistyczno-Ekonomiczną przy wsparciu finansowym Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Autorami artykułów są pracownicy naukowo-dydaktyczni różnych ośrodków — Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Wrocławskiego, Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, Instytutu Fizjologii i Patologii Słuchu w Warszawie, Wyższej Szkoły Pedagogicznej, a także członkowie Polskiego Związku Głuchych, nauczyciele ze szkół i ośrodków dla dzieci i młodzieży niesłyszącej czy też inne osoby, dla których problemy ludzi z dysfunkcją słuchu są bliskie i ważne. Warto podkreślić, że przedstawiona monografia ma charakter interdyscyplinarny i integracyjny. Problem tożsamości głuchych omawiany jest z perspektywy pedagogicznej, psychologicznej, lingwistycznej, filozoficznej, a jej integracyjny charakter

podkreśla uczestnictwo zarówno autorów słyszących, jak i licznej grupy niesłyszących.

Całość pracy otwiera artykuł Doroty Podgórskiej-Jachnik *Głusi wśród słyszących — głusi wśród Głuchych. Problemy integracji społecznej osób z uszkodzonym słuchem w aspekcie tożsamościowym*. Autorka dokonuje przeglądu stanowisk wobec pojęcia tożsamość — pokazuje wielorakość tego zjawiska z punktu widzenia socjologii i psychologii. Wskazuje, jakie mogą być wyznaczniki tożsamości głuchych i jak trudno je określić, nawet przez samych niesłyszących. Agnieszka Kołodziejczak w swoim artykule *Pomiędzy dwoma światami — problem tożsamości społecznej wybranej grupy niesłyszących* przedstawiła potrzeby, jakimi kieruje się człowiek, aby prawidłowo funkcjonować w społeczeństwie. Na podstawie obserwacji środowiska podjęła próbę charakterystyki sylwetki osoby żyjącej pomiędzy dwoma światami: osób słyszących i niesłyszących. Autorka stawia tezę, że osoba „żyjąca pomiędzy” z reguły nie umie odnaleźć się w żadnym z tych światów. Świat osób słyszących wymaga dużej samodzielności, natomiast świat społeczności głuchych wymaga dostosowania się do wielu jego niepisanych norm i zasad.

Joanna Kobosko w tekście *Co znaczy być osobą głuchą? Studia nad tożsamością osobową młodzieży głuchej ze słyszących rodzin* pisze o doświadczeniu głuchoty przez dzieci i przez ich słyszących rodziców. Zaprezentowała wyniki swoich badań, w których poszukiwała związku między kompetencjami językowymi dzieci a podejściem matek do ich głuchoty. Z artykułu można dowiedzieć się, w jaki sposób kształtuje się tożsamość osobowa młodzieży głuchej ze słyszących rodzin w aspekcie relacji rodzinnych i społecznych.

Podobny problem porusza Małgorzata Kowalska w artykule *Jakość życia słyszących matek głuchych dzieci*. Badania autorki, szczegółowo opracowane metodologicznie, prezentują subiektywne odczucia matek dotyczące ich satysfakcji życiowej. Z badań autorki wynika, że poprzez pryzmat tych odczuć nie można mówić o gorszej jakości życia matek głuchych dzieci, a indywidualne odstępstwa wynikają z osobistych odczuć badanych, natomiast obiektywne, zewnętrzne warunki raczej nie wpływają na poczucie przez nie jakości życia.

Znaczna część artykułów w prezentowanej pracy porusza problem kształtowania się tożsamości w oparciu o przynależność do grupy językowej. Cykl ten rozpoczyna artykuł Małgorzaty Czajkowskiej-Kisil i Agnieszki Klimczew-

skiej *Rola języka migowego w kształtowaniu tożsamości Głuchych w Polsce*. Tekst oparty jest o podstawy założeń filozoficznych, społecznych i psychologicznych kształtowania się tożsamości. Autorki zderzają ze sobą pojęcie tożsamości i procesu jej kształtowania z uwzględnieniem znajomości naturalnego języka migowego. Wskazują, w jak komfortowej sytuacji znajduje się dziecko głuchych rodziców i jak szybko tworzy własną tożsamość w oparciu o naturalny język migowy. Artykuł nawiązuje również do problemu budowania tożsamości głuchych w oparciu o ich wizerunek, najczęściej negatywny w oczach osób słyszących.

Z kolei Olga Romanowska w artykule *Regionalizmy w polskim języku migowym* podjęła nowy i rzadko podejmowany dotychczas temat badań nad regionalizmami w języku migowym. Podłoże ich powstania sięga jeszcze czasów rozbiorów Polski. Na bazie analizy wybranych znaków języka migowego ukazała funkcje kulturowe, językowe i społeczne, jakie mogą pełnić regionalizmy.

Justyna Kowal w tekście *Nowe spojrzenia — język polski jako obcy w kulturze i edukacji głuchych*, stawia kontrowersyjną tezę, którą zarazem uzasadnia, że naukę języka obcego przez niesłyszących można rozpatrywać jako sukces, natomiast języka polskiego jako porażkę. Również motywacja do nauki obu języków jest inna.

Problematyką kształcenia językowego zajął się również Marcin Białas w artykule *Kompetencje językowo-kulturowe, a tożsamość narodowa niesłyszących*. Podejmuje polemikę nad przydatnością języka migowego i języka narodowego (języka polskiego), jako niezbędnego do poznania kultury narodowej, umożliwiającego funkcjonowanie w społeczeństwie. Przekonuje, iż niesłyszący są w stanie nauczyć się języka niezbędnego dla nich i wspólnego dla słyszących i niesłyszących.

Kolejny cykl artykułów dotyczy kształcenia, wychowania, rewalidacji osób niesłyszących i ich społecznego odbioru. Rozpoczyna go artykuł Barbary Wiśniewskiej *Dzieci z wadą słuchu — specjalne potrzeby edukacyjne*. Autorka wskazała na doświadczenia historyczne w tym obszarze, a także przedstawiła aktualną sytuację uczniów niepełnosprawnych w systemie edukacji w łódzkich szkołach z uwzględnieniem uczniów niesłyszących. Zwraca uwagę na rozważę rodziców w podejmowaniu decyzji o umieszczeniu dziecka niesłyszącego w ogólnodostępnym systemie kształcenia. Według autorki ta decyzja powinna być

wyważona i nie wynikać wyłącznie z ambicji rodziców. Konsultacje specjalistyczne są nieodzownym elementem wyboru szkoły dla dziecka z uszkodzonym słuchem.

Marianna Krawiec prezentuje *Autorski program pracy z młodzieżą z uszkodzonym słuchem „Lepiej rozumiem siebie i odważniej idę w świat”*. Jest to interesująca propozycja programu realizowanego w Ośrodku Diagnostyki i Rehabilitacji Dzieci i Młodzieży z Wadą Słuchu w Radomiu. Założeniem programu jest pomoc młodzieży w akceptacji swojej wady słuchu i elastyczne przejście przez trudną fazę rozwojową, jaką jest dojrzewanie, w której pojawiają się pytania o własną tożsamość. Efektem warsztatu jest zaakceptowanie siebie, podniesienie własnej samooceny, budowanie swojej tożsamości. Cennym walorem programu jest duża liczba zajęć o charakterze rewalidacyjnym i logopedycznym.

Nad cechami i zachowaniami wychowanków cenionymi przez surdopedagogów w kontekście wychowania i socjalizacji rodzajowej zastanawia się Renata Szczepanik. Przeprowadziła badania nad edukacją rodzajową kształtowaną przez wychowawców jako „nadawców” określonych wartości wychowawczych. Autorka porównuje, w jakim zakresie realizują cele wychowawcze pracownicy ośrodków suropedagogicznych, a w jakim ośrodków resocjalizacyjnych. Badane cechy kształtowane u wychowanków to te, które są im obecnie niezbędne i te przygotowujące ich do dorosłego życia.

Problemu integracji społeczno-zawodowej niesłyszących dotyczy artykuł Pauliny Albińskiej — *Problemy życia społecznego i zawodowego osób niedosłyszących i głuchych*. Wnikliwej analizie poddane zostają zarówno czynniki utrudniające funkcjonowanie osób z uszkodzonym słuchem na rynku pracy, jak również ich postrzeganie siebie w roli pracownika. Wyniki badań okazały się bardzo interesujące w kontekście pilnej potrzeby integracji społeczno-zawodowej. Badania autorki wskazały, jak trudna jest sytuacja osób z uszkodzonym słuchem na rynku pracy i na jakie bariery w środowisku pracy najczęściej napotyka.

Beata Wawrzyniak-Chrzanowska w artykule *Świat pełen znaczeń — osoby niesłyszące jako twórcy i odbiorcy przekazów kulturowych* skoncentrowała się na sposobie percepcji świata i dóbr kultury przez osoby niesłyszące — poprzez pryzmat języka migowego.

Jaki jest odbiór społeczny niesłyszących przez wybraną grupę badawczą — studentów kierunku Pedagogika opisała Elżbieta Woźnicka w artykule *Stereotyp osoby niesłyszącej w opinii studentów pedagogiki*.

Niesłyszący artysta, Marek Lasecki, przedstawia aktywność artystyczną głuchych, koncentrując się głównie na artystach zajmujących się malarstwem. Prezentuje sylwetki niesłyszących artystów malarzy z uwzględnieniem ich zainteresowań i dorobku.

Bardzo osobisty wymiar mają dwa artykuły: Judyty Zębik i Tomasza Romanowskiego. Obydwoje opisali swoje zmagania z tożsamością osoby niesłyszącej. Judyta Zębik poszukuje swojej tożsamości między światem ludzi słyszących, głuchych i głuchych zaimplantowanych. Wskazuje na mur dzielący ją od innych. Artykuł ma bardzo osobisty i emocjonalny charakter. Tomasz Romanowski przedstawił swoją drogę edukacyjną i proces nabywania tożsamości osoby niesłyszącej, a także drogę do realizacji swoich planów, marzeń. Jest to przykład osoby niesłyszącej dążącej do celu, osiągnięcej sukcesy, tak rzadko w tym środowisku eksponowane.

Oddzielną grupę stanowi cykl artykułów omawiających aktywność osób niesłyszących w aspekcie międzynarodowym. Kajetana Maciejska-Roczan przedstawiła międzynarodową organizację reprezentującą i dbającą o interesy niesłyszących — *European Union of the Deaf*. Z ogólnej prezentacji organizacji wynikają wskazówki, w jaki sposób z jej wsparcia korzystać. Natomiast Joanna Łazowska-Szczecińska zarysowała działalność *Duszpasterstwa niesłyszących w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej*. Na podstawie wieloletnich doświadczeń kościoła w USA, można mówić o doświadczeniu w pracy duszpasterskiej, edukacyjnej i terapeutycznej księży wobec wspólnoty niesłyszących katolików. Ponadto autorka przedstawiła sylwetki niesłyszących księży.

O sytuacji niesłyszących w Czechach możemy dowiedzieć się z obszernej relacji Štěpány Sirůčkovéj. Autorka omawia proces diagnozowania i rehabilitacji osób niesłyszących, cele i zadania systemu szkolnego. Podaje interesujące rozwiązania umożliwiające lepsze funkcjonowanie społeczno-kulturowe niesłyszących. Społeczność niesłyszących w Czechach jawi się jako grupa aktywnie walcząca o swoje prawa i swoją obecność w życiu społeczno-kulturalnym Czech.

W oparciu o zawarte w książce artykuły trzeba patrzeć na proces budowania tożsamości osoby niesłyszącej w świetle jej autonomiczności, której

budowanie jest bardzo trudne szczególnie w atmosferze marginalizacji. Proponowana praca pokazuje wieloaspektowe problemy osób z uszkodzonym słuchem, od jednostkowych do społecznych. Stąd też wiele artykułów ma charakter postulatywny, a nawet są swoistego rodzaju apelami o tolerancję, wsparcie, zrozumienie, integrację czy uznanie naturalnego języka migowego jako podstawowego środka komunikacji niesłyszących. Zadaniem prezentowanej publikacji jest również przełamywanie barier tworzących się między dwoma światami — ludzi słyszących i niesłyszących, co nie służy kształtowaniu tożsamości osoby niesłyszącej, a zwłaszcza jednostkowej, która tworzy się w relacjach z innymi.

Elżbieta Woźnicka